

**РЕЧ ДРАГОСЛАВА МАРКОВИЋА
НА ОТВАРАЊУ ИЗЛОЖБЕ ПОВОДОМ 100-ГОДИШЊИЦЕ СМРТИ
КАРЛА МАРКСА И 80-ГОДИШЊИЦЕ СРПСКЕ
СОЦИЈАЛДЕМОКРАТСКЕ СТРАНКЕ***

Другарице и другови,

Прошло је сто година од смрти једног од највећих умова новије историје човечанства. Време је потврдило животност његових идеја и тачности резултата научног изучавања законитости друштвеног кретања. И после једног века он се може сматрати савремеником епохе социјализма у коју је човечанство закорачило.

Највећи број преображаја и промена које имају револуционарни смер у економским, социјалним и политичким односима остварен је под утицајем марксизма или у њему имају своју инспирацију и порекло. Величину његовог дела признају и они који се њиме инспиришу, којима је дијалектички метод и марксистички приступ својствен, а Марксова економска мисао идеја водиља, као и они који га оспоравају настојећи да му се супротставе метафизичким начином мишљења.

---

*) Београд, Конак кнегиње ЈЉубице, 15. март 1983.

Маркс је живео, радио, писао и борио се у одређеним историјским и друштвеним условима. Била је то ера суровог, предимперијалистичког капитализма, када је ослобођење од феудализма

Отварање изложбе у Београду

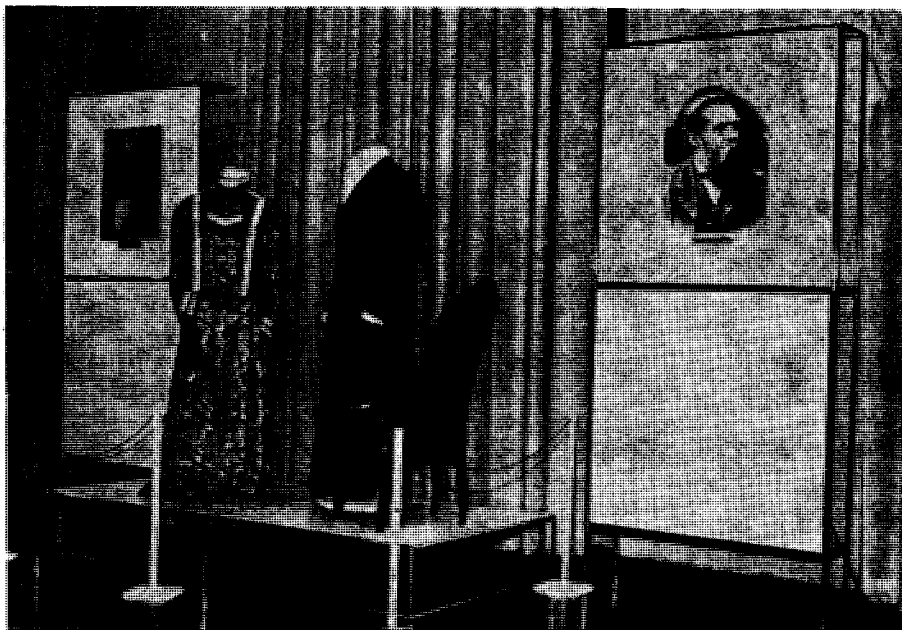

Снимак поставке изложбе у Београду у згради Конака кнегиње Љубице

нову класу пролетаријат, који је у том процесу настајао, чврсто везивало и супротстављало новој класи експлоататора, која је била носилац борбе за рушење феудалних окова друштвених развоја. Имајући и то у виду треба рећи — ко у *Марковом делу тражи*

Отварање изложбе у Новом Саду у сали Војвођанског музеја

Детаљ са изложбе у Новом Саду

готове рецепте за борбу за ново бескласно друштво која се води у различитим условима, који су стална карактеристика друштвеног развоја, ко тражи готове и потпуне одговоре за сложена питања изградње социјализма у специфичним условима сваке земље — тај ће, неминовно, доћи на позиције супротне Марксовој мисли и његовом делу. Још у „Немачкој идеологији“ Маркс и Енгелс су рекли да комунизам „... није стање које треба да се успостави“ (стр. 34). А историја је вишеструко потврдила да „марксизам није догма, већ руководство за акцију“.

Свака етапа друштвеног развоја, свака реална ситуација тражи да буде научним, марксистичким методом проучена, а одговори који се дају морају бити резултат оригиналног, научног преиспитивања и проучавања и стваралачке примене марксизма. Сваки други приступ Марксовом делу води у стагнацију мисли, у догматску окошта-ност и бесперспективност.

Иако, пре свега, велики мислилац, филозоф и економски теоретичар, иако је био свестан да буржоазија у својим недрима раба класу која ће означити крај капиталистичког друштва, да саме противуречности друштва на историјску позорницу доводе нову, последњу класу — радничку класу и социјализам, Маркс је био свестан да тај процес не може ићи сам од себе, да се за власт радничке класе мора борити, да се отпору владајуће класе (која ће се грчевито супротстављати историјској законитости и неизбежности) мора супротстављати организованом снагом идејно свесног радништва. Прва класна, међународна пролетерска организација основана је 1847. године и звала се „Савез комуниста“, а убрзо после угушења револуције од 1848. основано је и „Међународно удружење радника“, познатије под именом „Прва интернационала“. Заједно са Енгелсом Маркс је као организатор ових радничких савеза и радничких класних организација лично усмеравао њихов рад. Маркс и Енгелс су заједно написали доста рано „Комунистички манифест“, који представља програмско историјско опредељење и позив на организовану борбу идејно уједињених, класно свесних снага, пролетера.

Колика је снага Марксовог дела види се и по дејству које је оно имало на тлу Србије, тек ослобођене са првим продором капитализма у њој, са првим појавама индустријализације и малобројном радничком класом. У земљи која се бори за своје потпуно ослобођење и општу еманципацију, у којој револуционарни дух живи интензивно и трајно, социјалистичке идеје налазе погодно тло и јављају се као схватања која су далеко испред достигнутог ступња друштвеног развоја земље. Појава Светозара Марковића који је дубоко разумео историјску ситуацију и потребу да се да потпунија, научна истина и слика положаја радништва у Србији и законитости друштвеног развоја, као и Живојина Жујовића, Мите Ценића и других политичких бораца и напредних мислилаца у Србији тога времена, с друге стране, прогресивно убрзава токове друштва-

ног развоја и општег сазревања. Законито је, међутим, да се на том тлу идеје социјализма не јављају у свом „чистом виду“, да су оне присутне заједно са идејама Чернишевског, револуционарним романтизмом народњаштва, деструктивним нихилизмом Бакуњина итд. Свака идеја ослобођења народа, ослобођења човека на тлу тадашње Србије пушта своје корене и доприноси развоју ослободилачке мисли.

Светозарева самоуправа, прослава Првог маја већ 1890. године, низ радничких листова, забрањиваних и поново обнављаних, нису зато самоникла и само спонтана појава. Социјалистички и раднички покрет у настајању налази се на оном правцу који је важио за целу Европу — политичка и класна свест формира се под утицајем Марксових идеја и његовог деловања. То ће и остати константа револуционарних кретања у потоњој историји — ослонац на марксизам омогућавао је правилно схватање класних интереса и друштвених односа и утврђивање револуционарних путева друштвеног кретања. *Недоктринарни и недогматски приступ марксизму је и данас обележје програма Савеза комуниста Југославије, и то и jeste оно што нашу револуционарну стратегију чини виталном.*

Као и свуда, процес првобитне капиталистичке акумулације, снажење нове владајуће класе и у Србији је крајем 19. века било праћено најгрубљим облицима експлоатације настајуће радничке класе и сељаштва, најжешћим видовима обесправљења и неслободе (у временима када је у Европи капитализам достигао своју развијеност и „демократскију фазу“), што је законито убрзало процес сазревања класне свести радничке класе и стварања разних облика њеног организовања. Листови, клубови, штрајкови, синдикалне активности претходе стварању Српске социјалдемократске странке 1903. године, која ће се, под руководством Д. Туцовића, развити у „борбену класну партију“ (*Преглед историје СКЈ*, стр. 23).

Оштре класне борбе пресудно утичу на јачање класне свести и израстање таквих социјалистичких бораца, таквих личности организатора борбе радничке класе и мислилаца и политичких писаца као што су Димитрије Туцовић, Радован Драговић, Душан Поповић, Филип Филиповић и други. Под њиховим вођством српска социјалдемократија се брзо повезује са борбом радничке класе у другим земљама, активно учествује у раду II интернационале, ангажује се на фронту окупљања ових социјалистичких снага на Балкану, опредељује се за идеје большевика и Лењина, гласа против ратних кредита итд.

Дело и деловање Светозара Марковића, Димитрија Туцовића, Душана Поповића и других, који нису били доктринари, него револуционари — откривају нам чињенице из живота радништва и народа и показују како су напредне снаге схватиле главна питања ондашњег друштва Србије, па и шире. На пример, две изразите појаве тога доба — национализам и агресивни милитаризам — биле су предметом сјајне критике коју су извршили српски социјалдемократи. *Од Светозара и Димитрија вуче корене једна револуционарна, марксистичка визија схватања односа међу народима на Балкану и националне политике уопште. Те идеје и опредељења, разуме*

се, носе печат свог времена, али трајну вредност осигурала им је њихова марксистичка суштина. Изложба која је пред нама сликовито показује да су Светозар и Туцовић, као и други социјалисти, Србију видели друкчије од грађанских класа, њихових политичких идеолога и присталица. Грађански идеолози и писци у Србији нису видели класе и класну борбу. Социјалдемократи, социјалистички писци су у Србији видели класе, класну борбу, социјална раслојавања на класним основама. То виђење било је плод утицаја марксистичких схватања о друштвеном развоју и ширења социјалистичких идеја које су се све снажније осећале и у другим југословенским земљама.

На тим основама одмах после I светског рата, заједно са другим социјалистичким организацијама у земљи, створена је и Комунистичка партија Југославије, која је, прошавши мукотрпан пут револуционарне борбе с Титом на челу, тријумфовала у народно-ослободилачком рату и револуцији и данас изграђује друштво самоуправне социјалистичке демократије.

Први српски устанак и Тимочка буна, Светозар Марковић и Димитрије Туцовић, Живојин Жујовић и Радован Драговић, 1919. и стварање КПЈ, дуга револуционарна борба, социјалистичка револуција и социјалистичка изградња до Тита и с Титом све до наших дана — то је наш континуитет и наше наслеђе. „Србија на Истоку“ Светозара Марковића и његова самоуправа, „Србија и Албанија“ Димитрија Туцовића и његове Радничке новине и Борба — то је оно што је део дуге историје борбе српских комуниста у класној борби и политици националне равноправности, коју у крилу КПЈ и СКЈ, заједно с комунистима свих наших народа и народности, доследно воде и у дело реализују.

Данас градимо друштво социјалистичког самоуправљања које је јединствено у светској историји. То је законито сложено, противречно и дуг процес. Међутим, његову карактеристику чини оно што је ново, што друштвена кретања подстиче и вуче напред, а не оно што је повремено тешкоћа или застој у развоју. Управо оно што је ново и јесте основица кретања напред, и то обавезује на упоран и систематичан стваралачки однос према сопственој друштвеној пракси, на активно изучавање тенденција и појава у којима се очитује наш развој. За даљи друштвени развој неопходна су нам многа марксистичка тумачења друштвених питања, дилема и решења којих нема увек ни довољно ни у правом тренутку.

Другарице и другови,

Историјски музеј Србије на начин вредан похвале поводом стогодишњице Марксове смрти и 80-годишњице социјал-демократије у Србији скреће нашу пажњу на утицај који су марксизам и комунистичка идеја имали у Србији до стварања Комунистичке партије Југославије. Изложба која је пред нама и која се данас отвара није само корисна информација о томе, већ и подстицај и подсећање на потребу да историју нашег револуционарног покрета изучавамо брижљивије, сходно мери у којој будућност мора рачунати с елементима прошлости који је творе и одређују.